

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

УДК 69.003.13:338.5:061.5(477.5)

Буреніна Наталя Борисівна

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук
спеціальність - 08.07.03 Економіка будівництва

КИЇВ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Кримському економічному інститут державного вищого навчального закладу "КНЕУ ім. В. Гетьмана" Міністерства освіти і науки України.

- Науковий керівник:** доктор економічних наук, професор
Клейменов О.М.,
Кримський економічний інститут державного вищого навчального закладу "КНЕУ ім. Гетьмана", завідувач кафедри фінансів
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор
Федоренко Валентин Григорович,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості Міністерства праці та соціальної Політики, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки кандидат економічних наук, доцент
Чернявський Анатолій Дмитрович,
Київський національний університет будівництва і архітектури, професор **кафедри управління бізнесом**
- Провідна установа:** Придніпровська державна академія будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України, м. Дніпропетровськ, кафедра "Фінансів" виробництва м. Сімферополь

Захист відбудеться 20.09.2006 року о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.056.03 у Київському національному університеті будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України за адресою: 03680, м. Київ–680, Повітрофлотський проспект, 31.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного університету будівництва і архітектури за адресою: 03680, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 31.

Автореферат розісланий 17.08. 2006 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

В.М. Погорельцев

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з основних завдань, що стоять перед економікою України і вимагають серйозного осмислення, є здійснення заходів, направлених на подолання спаду та стабілізацію виробничих підприємств, в тому числі будівельних.

В умовах пріоритету ринкових відносин велика роль відводиться будівельним підприємствам, які зараз з огляду на багато причин переживають кризу. Враховуючи обмеженість ресурсів кожний господарюючий суб'єкт прагне досягнення оптимізації співвідношення результатів і витрат. У зв'язку з цим головну увагу необхідно приділити інструментарію планування, тобто розробці методик вимірювання показників, що відображають оптимальне співвідношення між результатами господарювання і витратами праці на їх досягнення. Від правильності вимірювань витрат і результатів праці залежить конкурентоспроможність, виживання підприємств. Враховуючи, що створення ефективних методів вимірювання витрат і результатів завжди було ключовою проблемою економічної науки і практики, підвищення ефективності планування діяльності підприємств є однією з найважливіших проблем на сучасному етапі.

Розробка методики вимірювання витрат і результатів має велике теоретичне і практичне значення для вибору і обґрунтування шляхів оптимального планування діяльності будівельних підприємств. Сформульовані і обґрунтовані в дисертації наукові положення з оптимізації витрат і результатів діяльності підприємств можуть стати основою для розробки планів їх господарської діяльності і визначають актуальність теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретична основа дисертації пов'язана з ухвалами Верховної Ради України і законами України з питань, що стосуються роботи підприємств в умовах ринку. Тема дисертації вибрана відповідно до Концепції переходу України до ринкової економіки, прийнятої Верховною Радою України 1 листопада 1990 року, і безпосередньо пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт Кримського економічного інституту КНЕУ ім. Вадима Гетьмана “Управління конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку” (номер державної реєстрації 0101V002948) і науковою темою кафедри менеджменту “Крим в умовах глобалізації світової економіки”.

Мета і завдання дисертаційної роботи. *Метою* дисертації є розробка науково-методичних основ оптимізації співвідношення між кінцевими результатами і витратами на основі комплексу моделей при плануванні виробництва, теоретичне обґрунтування об'єктивної необхідності комплексного підходу до оцінки ефективності діяльності підприємств.

Для досягнення вказаної мети поставлені і вирішені наступні *завдання*:

- теоретично обґрунтувати необхідність: вдосконалення інструментарію планування; комплексного підходу до оцінки діяльності підприємств; вдосконалення системи планових показників;

- розробити систему показників витрат і кінцевих результатів і проаналізувати фінансово-господарську діяльність будівельних підприємств Криму; проаналізувати методичні положення обґрунтування оптимального співвідношення між результатами і витратами;

- розробити науково-методичні положення і методичні рекомендації з оптимізації співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні діяльності будівельних підприємств.

Об'єктом дослідження є оптимізація співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні діяльності будівельних підприємств, що обумовлено недостатньо ефективним рівнем управління і, зокрема, планування в нових умовах господарювання, яке веде до збиткової, малоефективної (не результативної) роботи підприємств, а **предметом дослідження** - внутрішні і зовнішні умови і чинники, що впливають на оптимальне співвідношення результатів і витрат в будівельних підприємствах. Ці питання є якнайменше розробленими і дослідженими на рівні підприємств і повинні бути предметом цілеспрямованого вивчення.

Методи дослідження. Основою рішення поставлених завдань є діалектичний метод дослідження процесів і явищ в їх взаємозв'язку і розвитку, а також комплексний та системний підходи (при аналізі витрат і результатів господарюючого суб'єкта, їх вимірюванні і впливі на діяльність підприємств, а також при дослідженні проблем розробки методів, моделей, особливостей і шляхів вдосконалення планування господарської діяльності підприємств), абстрактно-логічний метод (при формуванні теоретичних положень і висновків), системний і порівняльний аналіз, методи угруповання, табличний (при аналізі економічної ефективності діяльності будівельних підприємств), методи детермінованої комплексної оцінки (при розробці інтегрального узагальнюючого показника ефективності) і метод геометричної середньої (при розрахунку інтегрального показника рівня інтенсифікації).

Як інформаційна база послужили матеріали статистичних щорічників, дані статистичної звітності ряду будівельних фірм, матеріали аналізу виробничо-господарської діяльності цих фірм, матеріали наукових зарубіжних і вітчизняних семінарів і конференцій, теоретичні розробки провідних науково-дослідних інститутів, праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених по досліджуваній проблемі.

Наукова новизна роботи полягає в розробці методичного інструментарію формування оптимального співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні діяльності виробничих підприємств, в обґрунтуванні наукових положень і рекомендацій, що стосуються підвищення ефективності діяльності будівельних підприємств в умовах ринкових відносин.

Вперше:

- запропоновані висновки і рекомендації, що стосуються розрахунку узагальнюючого показника ефективності виробництва, комплексної оцінки результатів діяльності підприємства; оцінки діяльності підприємств Криму по відносному інтегральному показнику інтенсифікації,

розробки моделі розрахунку фактичної якості виконаних робіт і методики отримання ефекту (приросту прибутку) по відношенню до приросту інвестицій. Розроблені рекомендації по підвищенню ефективності діяльності будівельних підприємств;

- запропоновано і обґрунтовано новий оцінний показник - розмір чистого прибутку, що доводиться на одного працівника підприємства, який більш реально відображає ефективність діяльності підприємства по конкурентоспроможності і робить вплив на розмір виплачуваних дивідендів;

- розроблено науково-методичні положення і рекомендації по оптимізації співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні діяльності будівельних підприємств;

удосконалено:

- механізм оптимального співвідношення між кінцевими результатами і витратами при плануванні будівельного виробництва;

- здійснення комплексної оцінки діяльності підприємств і системи показників витрат і кінцевих результатів;

- особливості планування діяльності підприємства по кінцевих результатах;

- виявлені закономірності і особливості вимірювання приведених витрат праці, вдосконалений спосіб їх вимірювання з урахуванням впливу ринкових відносин;

- основні напрями практичного рішення задач за комплексною оцінкою результатів діяльності підприємств;

одержало подальший розвиток:

- сформульовані положення, що стосуються суперечностей між теорією і практикою вимірювання результатів праці;

- виявлена і обґрунтована необхідність використання комплексної оцінки результатів праці при аналізі і плануванні діяльності підприємства;

- обґрунтована необхідність вдосконалення методів економічного аналізу і механізмів планування по кінцевих результатах при комплексному підході до оцінки і планування результатів.

Наукову новизну складають одержані автором та винесені на захист **наукові результати:**

- 1) оцінний показник - розмір чистого прибутку, що доводиться на одного працівника підприємства, який більш реально відображає ефективність діяльності підприємства по конкурентоспроможності і робить вплив на розмір виплачуваних дивідендів;

- 2) оцінка діяльності підприємств Криму по відносному інтегральному показнику інтенсифікації із застосуванням методу геометричної середньої і рекомендації по підвищенню ефективності діяльності будівельних підприємств;

- 3) модель узагальнюючого показника ефективності виробництва, що враховує недосконалість ціноутворення, фактичну тривалість будівництва і фактичну якість робіт, яка

дозволяє наблизити внутрішню оцінку результатів праці до реально існуючої; модель розрахунку фактичної якості виконаних робіт на основі оцінки вартості робіт по конкурентоспроможності;

4) бізнес-діагностика ефективності діяльності підприємств на основі запропонованих методик: комплексної оцінки і узагальнюючого показника економічної ефективності. Розроблені критерії ефективності, виявлені обмеження позитивних результатів.

5) методика комплексної оцінки результатів діяльності підприємства в з вказівкою основних напрямів оцінки і системи приватних результативних показників, яка крім внутрішньої дає зовнішню оцінку діяльності підприємства за його конкурентоспроможністю;

6) методика вимірювання приведених витрат з розрахунком отримання ефекту на будівельних підприємствах за рахунок зниження собівартості;

7) науково-методичні положення і рекомендації по оптимізації співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні діяльності будівельних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в використуванні на практиці окремих пропозицій і рекомендацій з оптимізації співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні діяльності будівельних підприємств, що підтверджується документами, приведеними в додатках до дисертації, яке сприятиме підвищенню ефективності планування, якості схвалюваних управлінських рішень і ефективності управління підприємством в цілому. Найважливіші висновки і пропозиції за наслідками дослідження були розглянуті і упроваджені на рівні будівельних підприємств. Окремі результати дослідження після розгляду були схвалені і рекомендовані до упровадження, а частина знаходиться у стадії розгляду.

Упровадження результатів дослідження здійснювалося:

1. На рівні підприємств. Окремі результати дисертаційної роботи використовуються при плануванні і обліку роботи будівельних підприємств: СУ-9 ВАТ “Крымстрой”(довідка № 52 від 16.03.06), Виробничої корпорації “Скиф-88” (довідка № 197 від 16.03.06), ТОВ фірма “Консоль ЛТД” (довідка № 552 від 17.03.06), на державному підприємстві Міністерства оборони України “Крымвоенстрой” (довідка № 297 від 11.04.06).

Розроблені Методичні рекомендації з оптимізації співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні діяльності будівельних підприємств розглянуті на вказаних підприємствах і рекомендовані до широкого упровадження в підрозділи.

2. В учбовому процесі використовуються матеріали дисертації при проведенні практичних, ігрових занять і виконанні курсових і розрахунково-графічних робіт по наступних дисциплінах: “Планування діяльності підприємств виробничої сфери”, “Економічне обґрунтування господарських рішень”, “Внутрішній економічний механізм функціонування підприємства”, “Контролінг”. Результати дослідження автора використовувалися при розробці методичних

вказівок по дисциплінах “Планування діяльності підприємств виробничої сфери”, “Економічний механізм функціонування підприємства”, “Контролінг”.

Особистий внесок здобувача. Винесені на захист наукові результати належать особисто автору дисертації. Їх відображення в публікаціях має виключно одноосібний характер.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповіли і обговорені на 9 наукових конференціях: на трьох міжнародних (Севастополь, Дніпропетровськ, Хмельницький), чотирьох всеукраїнських (Дніпропетровськ, Сімферополь) і двох вузівських (Сімферополь) науково-практичних конференціях.

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 19 наукових праць, у тому числі в спеціалізованих наукових журналах 6 статей, в збірках наукових праць 2 статті, 7 публікацій тез і матеріалів конференцій, 4 методичні вказівки.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел літератури з 153 найменувань, додатків. Загальний обсяг роботи складає 209 сторінок, який містить 12 малюнків і 22 таблиці. В додатках приведені документи, підтверджуючі практичну реалізацію і апробацію одержаних результатів дослідження.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтована актуальність теми дисертаційної роботи, сформульована її мета і основні задачі, наукова новизна і практична значущість, відомості про упровадження, апробацію і публікації результатів.

В першому розділі “Концептуальні основи оптимізації співвідношення витрат і результатів в процесі планування” виконаний критичний аналіз літературних джерел, в яких відображений досвід і шляхи удосконалення вимірювання витрат і результатів при плануванні діяльності підприємств. На основі вивченого матеріалу обґрунтований вибір напрямів подальших досліджень.

Великий внесок у вивчення проблем вимірювання витрат і результатів внесли вчені: П.П. Табурчак, В.М. Тумін, С.А. Ушацький, М.С. Саприкін, В.Г. Федоренко, М.М. Алексєєв, А.Д. Шеремет, В.І. Анін, В.П. Грузінов, В.М. Погорельцев, В.В. Ковальов, Е.А. Маркар’ян, Л.М. Каплан, Ю.С. Ветошкін, А.С. Пеліх, В.В. Скобара, А.В. Крушевський, А.Ф. Шевченко, Н.Ф. Тимчук, І.С. Степанов та ін. Вивчення робіт по даній проблемі показало, що питання оцінки ефективності діяльності підприємств, виявлення критеріїв і методів визначення оптимального співвідношення витрат і результатів залишаються до кінця невирішеними і вимагають подальшого вивчення і розробки.

Виявлено, що у зв’язку з розвитком в економіці України ринкових форм господарювання виникає необхідність вдосконалення механізму планування і аналізу, ухвалення нових господарських рішень, а також розробки методів і моделей визначення оптимального

співвідношення між кінцевими результатами і витратами господарської діяльності підприємств (фірм).

В результаті дослідження виявлені характерні принципи планування діяльності підприємства по кінцевих результатах, що є основою в досягненні високих оцінних показників: необхідність виходити з розрахунку бажаного і можливого досягнення кінцевого результату; окрім виробничих результатів планувати досягнення результатів окремих працівників; прагнути знаходити оптимальне співвідношення між витратами і очікуваними результатами; враховувати зміни в зовнішньому середовищі і гнучко реагувати на них.

Виявлені і обґрунтовані основні суперечності між теорією і практикою вимірювання результатів праці в умовах ринку, у тому числі: значний розрив між теорією і практикою вимірювання результатів праці, яка особливо велика у вимірюванні результатів живої праці; відсутність серед економістів єдиного підходу відносно визначення кінцевого результату; множинність показників утрудняє отримання висновку про міру ефективності роботи підприємства; один узагальнюючий показник не дає повної оцінки про динаміку розвитку підприємства, оскільки носить орієнтовний характер; серед існуючих показників немає чіткого розділення на витратні і результативні; спостерігається змішування витрат і результатів в одному показнику (об'єм реалізованої продукції), що у результаті веде до ухвалення помилкових рішень по управлінню підприємством.

В результаті обґрунтована необхідність вдосконалення системи планових результативних показників на основі комплексного підходу до оцінки діяльності підприємств. При цьому комплексна оцінка зводиться до побудови єдиного узагальнюючого (інтегрального) показника ефективності і системи приватних результативних оцінних показників.

Розроблена і апробована методика комплексної оцінки результатів діяльності підприємств по двом основним напрямкам:

- 1) внутрішня оцінка результатів діяльності підприємства;
- 2) зовнішня оцінка результатів діяльності підприємства.

Внутрішня оцінка результатів діяльності підприємства визначає **ефективність праці** усередині підприємства шляхом проведення якісного аналізу по виконанню підприємством планових зобов'язань за досліджуваний період, суть якого полягає у використуванні методу порівняння основних поточних результативних показників підприємства за досліджуваний період з плановими (базовими) показниками того ж підприємства за той же період.

Основними показниками внутрішніх результатів роботи конкретного суб'єкта виробничої діяльності (підприємства, фірми) слід рахувати балансовий прибуток, чистий прибуток, рентабельність загальну, рентабельність продукції, об'єм СМР (реалізації продукції), виробіток на одного працюючого. Як показали дослідження, найбільш точно оцінку діяльності трудового

колективу підприємства виражає показник **продуктивності праці**, визначений на основі **доданої вартості**:

$$ПТ = ДС / ЧЧ, \quad (1)$$

де **ПТ** - продуктивність праці;

ДС - реалізована додана вартість;

ЧЧ - кількість людино-годин, що витрачають на виготовлення продукції.

Величина реалізованої доданої вартості визначається за формулою:

$$ДС = В - МЗ, \quad (2)$$

де **В** - виручка від реалізації продукції;

МЗ - матеріальні витрати, пов'язані з виробництвом продукції.

Зовнішня оцінка результатів діяльності підприємства визначає **ефективність господарювання** по його **конкурентоспроможності** на зовнішньому ринку, вона заснована на проведенні якісного аналізу методом порівняння результативних показників одного підприємства з показниками інших підприємств тієї ж галузі, рівними один одному за потужністю.

Основні оцінні показники за даним напрямом пропонуються наступні:

1. Чистий прибуток, що доводиться на одного працівника (**Пч_{пр}**):

$$Пч_{пр} = Пч / Чр, \quad (3)$$

де **Пч** - чистий прибуток;

Чр - число працівників підприємства (середньосписочна чисельність).

2. Показник ефективності використання ресурсів (сировина і матеріали, основна і додаткова заробітна платня працівників, паливо, електроенергія, експлуатація машин і механізмів). Також до ресурсів необхідно віднести інтелектуальну власність і інформацію.

$$Кр = Р_{факт} / Р_{план}, \quad (4)$$

де **Кр** - коефіцієнт ефективності використання ресурсів;

Р_{факт} - фактичне використання ресурсів за досліджуваний період;

Р_{план} - планове використання ресурсів за той же період (базове значення).

При раціональному використанні ресурсів:

$$K_p = P_{\text{факт}} / P_{\text{план}} \leq 1 \quad (5)$$

У випадку, якщо коефіцієнт ефективності використання ресурсів буде більше одиниці, наприклад $K_p = 1.1$, то діяльність підприємства оцінюється як неефективна.

Зовнішня і внутрішня оцінка результатів діяльності підприємства визначається шляхом проведення якісного аналізу з використанням методів динамічного порівняння результативних показників, просторового порівняння, угруповань, прогнозування.

В другому розділі “Методичні положення обґрунтування оптимального співвідношення між результатами і витратами” вдосконалена система показників витрат і кінцевих результатів.

На будівельних підприємствах як результати пропонується обробляти і аналізувати наступну систему показників: об'єм будівельно-монтажних робіт (СМР); вироблення на одного працюючого; балансовий прибуток на одиницю (1 грн.) об'єму СМР; чистий прибуток на одиницю (1 грн.) об'єму СМР; рентабельність по чистому прибутку, $P = Пч / С$ (%); показники ефективності інтенсифікації виробництва.

Як витрати аналізуються наступні показники: фактична собівартість на одиницю (1 грн.) об'єму СМР (випуску продукції); фактичні витрати по статтях витрат на одиницю (1 грн.) об'єму СМР (випуску продукції); середньосписочна чисельність працівників підприємства; рух основних виробничих засобів підприємства; середньорічний розмір основних засобів; середньомісячна заробітна платня одного працівника; фундація оплати праці. Враховуючи інфляцію, всі показники повинні бути приведені в порівняний вигляд.

Аналіз основних положень по порівнянню ефективності витрат і результатів праці в умовах ринку виявив, що показник динаміки продуктивності праці, заснований на доданій вартості, дозволяє з набагато більшою точністю судити про результативність праці працівника підприємства і тенденції її зміни, тобто дає внутрішню оцінку результатів діяльності підприємства. У зв'язку з цим при побудові моделі узагальнюючого (комплексного) показника ефективності діяльності будівельних підприємств (**Е**) як основний оцінний результативний показник (**Р**) автор дисертації пропонує використовувати в чисельнику показник динаміки продуктивності праці, а як витратний показник (**З**) в знаменнику - показник динаміки загальної собівартості продукції (видів робіт):

$$E = P/Z = \left(\Delta a_{\text{заг}} / \Delta C_{\text{заг}} \right) \times k_{\text{п}} \times k_{\text{к}}, \quad (6)$$

де $\Delta a_{\text{заг}}$ - загальна зміна (приріст, зниження) продуктивності праці на підприємстві протягом певного періоду (після упровадження інвестицій);

$\Delta C_{\text{заг}}$ - загальна зміна (зниження, приріст) собівартості по всіх статтях витрат протягом певного періоду (після упровадження інвестицій);

k_{Π} і $k_{\text{к}}$ - коефіцієнти, що враховують дотримання планової (нормативної) тривалості і якості проведеної продукції (виконаних робіт - в будівництві).

Після перетворень модель узагальнюючого показника ефективності матиме вигляд:

$$E = \frac{\left(\sum_{i=1}^n \Delta a_i \right) / n}{\left(\sum_{i=1}^n \Delta C_i \right) / n} \times k_{\Pi} \times k_{\text{к}} = \frac{\sum_{i=1}^n \Delta a_i}{\sum_{i=1}^n \Delta C_i} \times k_{\Pi} \times k_{\text{к}}, \quad (7)$$

де Δa_i - відносний вираз приросту (зменшення) продуктивності праці при виготовленні продукції конкретного вигляду протягом даного періоду (після упровадження інвестицій) до базового значення (до упровадження інвестицій);

ΔC_i - відносний вираз зниження (приросту) собівартості i -го виду виконаних робіт (продукції) за певний період після упровадження інвестицій до базового значення собівартості;

n - кількість видів продукції (робіт).

Продуктивність праці розраховується на основі доданої вартості. Для усунення викривлених чинників ринково-кон'юнктурного характеру вводиться коефіцієнт зміни ринкової ціни продукції. Оцінка діяльності підприємств буде позитивною у випадку, якщо узагальнюючий показник ефективності виявиться більше одиниці, тобто $E \geq 1$. При цьому необхідне дотримання наступних умов:

$$\sum_{i=1}^n \Delta a_i \geq 1; \quad \sum_{i=1}^n \Delta C_i \leq 1; \quad k_{\Pi} \geq 1; \quad k_{\text{к}} \geq 1.$$

Коефіцієнти, що враховують виконання планової (нормативної) тривалості (k_{Π}) і якості виконаних робіт визначаються по формулі:

$$k_{\Pi} = \frac{\sum_{i=1}^n T_{\Pi i}}{\sum_{i=1}^n T_{\Phi i}} \geq 1, \quad k_{\kappa} = \frac{\sum_{i=1}^n V_{\Phi i}}{\sum_{i=1}^n V_{\rho i}} \geq 1, \quad (8)$$

де $T_{\Pi i}$ і $T_{\Phi i}$ - відповідно нормативна і фактична тривалість і-го виду виконаних робіт (виробництва продукції).

$V_{\Phi i}$ і $V_{\rho i}$ - фактична і усереднена оптимальна якість і-го виду виконаних робіт, що користується найбільшим попитом на ринку - суспільна необхідна якість.

Запропонована модель ефективності, будучи безрозмірною величиною, якнайменше схильна впливу недосконалої системи ціноутворення, оплати праці і норм амортизації, якнайповніше задовольняє вимогам, що пред'являються до неї, про чітке розмежування результатів і витрат в чисельнику і знаменнику, що дозволяє набути більш точне значення показника ефективності. Враховуючи показники витрат і результатів в динаміці, можна порівнювати одержані показники з базовими. Крім того, модель враховує планово-нормативну тривалість будівництва і якість виконаних робіт, прийняту ринком, що має велике значення для реальної оцінки ефективності діяльності підприємства.

В роботі вдосконалений спосіб вимірювання приведених витрат з урахуванням впливу ринкових відносин, а також запропонована методика отримання ефекту (приросту прибутку) по відношенню до приросту інвестицій.

$$Z_{\text{прив}_1} = \sum_{t=1}^n C_{1t} + E_{\Pi} \sum_{t=1}^n K_{1t}, \quad (9)$$

$$Z_{\text{прив}_n} = \sum_{t=1}^n C_{nt} + E_{\Pi} \sum_{t=1}^n (K_{1t} + \Delta K_{nt}), \quad (10)$$

де $Z_{\text{прив}_1}, Z_{\text{прив}_n}$ - приведені витрати існуючого і пропонованого варіанту будівництва об'єкту;

C_{1t}, C_{nt} - загальні витрати на виконання будівельно-монтажних робіт (СМР) по об'єкту в t-му році по базовому і n-му варіанту;

T_{Π} - нормативний період зведення об'єкту;

t - часовий період [t]=рік;

E_H - норма дисконту за досліджуваний період (очікуваний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень виробництва);

K_{1t} - інвестиції першого варіанту в будівельне підприємство до оновлення основних фондів (ОФ);

DK_{nt} - приріст інвестицій в n-ом варіанті.

Припустимо, що будівельне підприємство проводить капіталовкладення в оновлення своїх основних фондів, таким чином, їх загальна вартість зростає на:

$$DK_{nt} = K_{nt} - K_{1t}, \quad (11)$$

де K_{nt} - інвестиції в будівельне підприємство після оновлення ОФ.

Враховуючи, що ефективність ОФ збільшиться, тобто зросте їх продуктивність (за рахунок того, що вивільняється ручна праця і використання більш прогресивних технологій), отже загальні витрати на будівництво об'єкту знизяться на величину (в абсолютному виразі):

$$\Delta\phi = \sum_{t=1}^T C_{nt} - \sum_{t=1}^T C_{1t} = -\Delta C. \quad (12)$$

Таким чином, знижуючи витрати на будівництво, будівельне підприємство одержить приріст прибутку по відношенню до приросту інвестицій (у відносному виразі):

$$o = -\frac{\Delta C}{DK_{nt}}. \quad (13)$$

Ця частина прибутку прямує на розвиток технічної бази будівельного підприємства, що дозволить в майбутньому понизити собівартість (витрати) на будівництво об'єкту і сприятиме отриманню максимального прибутку (ефекту). В цьому полягає зацікавленість будівників в зниженні поточних витрат на зведення об'єкту.

Реальний ефект згідно запропонованій методиці розрахунку приведених витрат на будівельних підприємствах може бути одержаний на об'єкті, який вимагає довгострокового будівництва. Розмір додаткових інвестицій повинен бути оптимальним для кожного конкретного об'єкту залежно від термінів зведення об'єкту.

В третьому розділі “Комплексна оцінка (бізнес-діагностика) витрат і результатів будівельних підприємств” при практичній апробації дослідження питань оптимального співвідношення витрат і результатів по обґрунтованій системі показників виконана порівняльна

оцінка господарської діяльності будівельних підприємств АР Крим по формах власності, а також по містах і районах за 2000-2005рр.

Виконана оцінка ефективності інтенсифікації діяльності будівельних підприємств, проведена по основних показниках ефективності показала, що тільки підприємства приватного сектора працюють рентабельно (рентабельність в середньому складає 12 %) за рахунок зниження собівартості, зростання продуктивності праці, фондівіддачі, ефективності управління виробництвом. Підприємства решти форм власності є нерентабельними. Особливо слід зазначити зниження ефективності практично по всіх показниках на підприємствах державного сектора, де спостерігається скорочення кількості підприємств, зниження об'єму будівельних робіт, чисельності працівників, вартості основних фондів, фондівіддачі.

З метою підтвердження одержаних результатів проведена узагальнена оцінка інтенсифікації по єдиному відносному інтегральному показнику інтенсифікації будівельного виробництва (Y_i) для підприємств різних форм власності з використанням методу геометричної середньої:

$$Y_i = \sqrt[n]{X_1 \cdot X_2 \cdot X_3 \cdot \dots \cdot X_n}, \quad (14)$$

де X_1, X_2, \dots, X_n - відносні коефіцієнти чинників інтенсифікації виробництва за певний період (2000-2005рр.);

n - число чинників, що характеризують інтенсифікацію виробництва.

У разі, коли інтегральний показник рівня інтенсифікації більше одиниці, має місце дійсне зростання рівня інтенсифікації виробництва: $Y_n > 1$.

Виявлені і обгрунтовані зовнішні і внутрішні причини нестійкого фінансового положення будівельних підприємств, і визначені шляхи підвищення ефективності їх діяльності.

Розроблені і обгрунтовані в розділах 1 і 2 методики комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства апробовані на прикладі конкретних будівельних фірм. Виконана бізнес-діагностика діяльності підприємств на основі запропонованих методик: комплексної оцінки і узагальнюючого показника економічної ефективності. Розроблені критерії ефективності, відповідно до яких обгрунтовані одержані результати. Виявлені обмеження, при яких можуть бути одержані позитивні результати оцінки.

Розроблена модель розрахунку фактичної якості виконаних робіт на основі оцінки вартості робіт, яка входить в модель узагальнюючого показника ефективності. На прикладі роботи ТОВ "Фірма "Консоль ЛТД" виявлена залежність між якістю виконаних робіт і послуг, що надаються, і вартістю об'єкту. Фактична якість визначається конкурентоспроможністю підприємства по задачі об'єкту, більш високою ринковою вартістю. Якщо об'єкт здається замовнику за ціною вище за

оптимальну (усереднену) ринкову вартість і цей об'єкт користується попитом, то його фактична якість, ймовірно, оцінюватиметься вище нормативного:

$$\sum_{i=1}^n V_{\phi i} = \frac{Ц_{\phi}}{Ц_p} \geq 1, \quad (15)$$

де $Ц_{\phi}$ - вартість робіт (об'єкту) фактична;

$Ц_p$ - вартість робіт (об'єкту) ринкова.

Апробація методики оцінки ефективності підприємств по узагальнюючому інтегральному показнику виявила, що вона дозволяє виконати структурний аналіз динаміки продуктивності праці і собівартості виконаних робіт, оскільки оцінюються показники витрат і результатів по окремих видах робіт. Це дає можливість оцінити кожний вид робіт з погляду досягнення ефективності, виявити роботи, де існують певні резерви, які необхідно використовувати для підвищення ефективності діяльності підприємства в цілому.

Упровадження результатів дослідження у виробництво проводилося на будівельних підприємствах Криму з розрахунком їх економічної ефективності.

Розроблені науково-методичні положення і рекомендації по оптимізації співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні діяльності будівельних підприємств містять теоретичне обґрунтування об'єктивної необхідності комплексного підходу до оцінки ефективності діяльності підприємств, розробку механізму обґрунтування оптимального співвідношення між кінцевими результатами і витратами при плануванні виробництва і можуть стати основою для розробки планів їх господарської діяльності. Розроблені методики вимірювання витрат і результатів при плануванні мають теоретичне і практичне значення для вибору і обґрунтування шляхів оптимального планування в будівельних підприємствах, повинні сприяти зниженню спаду виробництва, підвищенню ефективності діяльності підприємства.

ВИСНОВКИ

В результаті узагальнення теоретичних положень і проведених досліджень одержані наступні *теоретичні висновки* і *практичні рекомендації*, підтверджені деякі існуючі концепції.

Відповідно до мети і задач дослідження:

1. Доведено, що підвищення ефективності планування діяльності підприємства є однією з найважливіших проблем на сучасному етапі ринкових відносин, від рішення якої багато в чому залежить якість схвалюваних управлінських рішень і ефективність управління підприємством в цілому. Основне завдання управління підприємством полягає в досягненні кінцевих результатів, що

характеризують діяльність підприємства. Сформульовані характерні принципи планування діяльності підприємства по кінцевих результатах, які орієнтовані на досягнення кінцевих результатів, а не на індивідуальні витрати і є основою для ефективної діяльності підприємства.

2. Доведено, що правильність вимірювань витрат і результатів праці в умовах формування ринкових відносин має велике економічне значення для інтенсифікації діяльності підприємств. Досліджені основні теоретичні положення, досягнуті наукою, в області вимірювання витрат і результатів, критично проаналізовані основні показники, що характеризують поняття “кінцевий результат” в умовах ринку. Виявлені і обґрунтовані основні суперечності між теорією і практикою вимірювання результатів праці в умовах ринку.

3. Обґрунтовано, що при аналізі, а також при плануванні діяльності підприємства (фірми) по кінцевих результатах необхідно використовувати комплексну оцінку результатів праці, яка зводиться до побудови системи результативних оцінних показників і єдиного узагальнюючого (інтегрального) показника. Розроблена і апробована методика комплексної оцінки результатів діяльності підприємств в умовах ринку з вказівкою основних напрямів оцінки і системи приватних результативних показників, яка відрізняється від існуючої тим, що крім визначення ефективності праці усередині підприємства вона дозволяє дати оцінку ефективності роботи підприємства в ринкових умовах господарювання по його конкурентоспроможності. Запропонований і обґрунтований новий оцінний показник - розмір чистого прибутку, що доводиться на одного працівника підприємства, який більш реально відображає ефективність діяльності підприємства по конкурентоспроможності і робить вплив на розмір виплачуваних дивідендів.

4. Для виявлення резервів і розробки заходів щодо підвищення ефективності Виконана порівняльна оцінка по обґрунтованій системі показників і оцінка ефективності інтенсифікації господарської діяльності будівельних підприємств Криму за формами власності і по містах і районах. Проведена оцінка інтенсифікації діяльності підприємств по узагальнюючому інтегральному показнику інтенсифікації будівельних підприємств різних форм власності. Виявлені основні зовнішні і внутрішні причини нестійкого фінансового положення будівельних підприємств, намічені шляхи підвищення їх ефективності. Обґрунтовані і запропоновані заходи щодо освоєння передових технологій із застосуванням новітніх матеріалів, реорганізації структури підприємств і управлінського персоналу, вдосконаленню планування господарської діяльності підприємств, направлено на отримання максимуму чистого прибутку при раціональному використуванні ресурсів, залученню приватного капіталу, іноземних інвестицій, в першу чергу з країн СНД, вживанню енерго- і ресурсосберегаючих технологій, досягненню оптимізації співвідношень між фундаціями споживання і накопичення, реалізації незавершеного будівництва, спрощенню і скороченню термінів виділення земельних ділянок для будівництва об'єктів, спрощенню проходження експертиз проектів, особливо типових.

5. Розроблений узагальнюючий показник ефективності виробництва, який, будучи безрозмірною величиною, якнайменше схильний впливу недосконалої системи ціноутворення, якнайповніше задовольняє вимогам про чітке розмежування результатів і витрат в чисельнику і знаменнику, дозволяє врахувати планово-нормативну тривалість термінів будівництва об'єктів і оптимальну (суспільне необхідне) якість продукції. А оскільки коефіцієнт ефективності визначається в динаміці, то результат вже є оцінкою порівняння. Також показник дозволяє виконати структурний аналіз динаміки продуктивності праці і собівартості по окремих видах робіт, що дозволить оцінити ефективність кожного виду робіт, а також виявити роботи, де існують певні резерви підвищення ефективності діяльності підприємства.

6. Вдосконалений спосіб вимірювання приведених витрат з урахуванням впливу ринкових відносин, який дає можливість враховувати інтереси конкретного господарюючого суб'єкта, а також економічні ризики від очікування доходу з інвестицій, інфляційні процеси. Запропонована методика розрахунку отримання ефекту (приросту прибутку) по відношенню до приросту інвестицій.

7. Виконана бізнес-діагностика ефективності діяльності підприємств на прикладі конкретних будівельних фірм, де апробовані розроблені методики комплексної оцінки і узагальнюючого показника ефективності. Розроблені критерії оцінки ефективності, виявлені обмеження, при яких можуть бути одержані позитивні результати оцінки, визначені переваги і недоліки методики, що дає можливість практично оцінити її розробку, і указує перспективи її удосконалення. Розроблена модель розрахунку фактичної якості виконаних робіт на основі оцінки вартості робіт, що відповідає вимогам ринку.

8. Дані впровадження результатів дослідження у виробництво, видані методичні матеріали, рішення окремих практичних задач по підвищенню інтенсифікації при плануванні діяльності будівельних підприємств свідчать про їх ефективність і прийнятність.

9. Подальші дослідження в даному напрямі будуть продовжені по шляху розробки проблем підвищення ефективності господарювання, вдосконалення методів вимірювання оптимізації результатів і витрат діяльності будівельних підприємств всіх форм власності в умовах регульованої ринкової економіки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Буренина Н.Б. Анализ затрат и результатов деятельности строительных предприятий //Экономика и управление. – 1998. - №5. – С.33-34.
2. Буренина Н.Б. Особенности стратегического планирования деятельности строительных предприятий //Экономика и управление. – 1998. - №6. – С.16-17.

3. Буренина Н.Б. Оценка результатов деятельности предприятия в условиях перехода к рынку // Культура народов Причерноморья. – 1998. - № 5. - С.348-350.

4. Буренина Н.Б. Про методику побудови моделі узагальнюючого показника ефективності витрат і результатів праці для будівельних підприємств // Зб. наук. пр. “Економіка промисловості України”. – К.: РВПС України НАН України, 2004. – С.241-246.

5. Буренина Н.Б. Оценка интенсификации строительного производства в АР Крым // Культура народов Причерноморья – 2005. - № 68. – С.129-132.

6. Буренина Н.Б. Актуальные проблемы развития строительных предприятий Крыма // Экономика Крыма. – 2005. - № 15 – С.72-75.

Публікації в інших виданнях:

7. Буренина Н.Б. Компьютерная технология управления и анализа производственно-хозяйственной деятельности строительных предприятий // Матер. науч.-техн. конф. “Формирование окружающей среды на урбанизированных территориях Крыма”. – Симферополь: КИПКС, 1996. - С.46-47.

8. Буренина Н.Б. Стратегическое планирование деятельности предприятий в новых условиях // Матер. науч.-практ. конф. “Современные проблемы и перспективы развития экономики Украины”. – Симферополь: КИПКС, 1996. – С.6-7.

9. Буренина Н.Б. Проблемы измерения результатов труда на предприятии при оптимальном планировании // Матер. всеукр. науч.-практ. конф. “Сучасні проблеми економіки підприємства”.- Том I. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.65-67.

10. Буренина Н.Б. Особенности планирования деятельности предприятий по конечным результатам в современных условиях // Матер. всеукр. науч.-практ. конф. “Формирование регионального механизма управления народнохозяйственным комплексом Украины”. – Симферополь: “Таврия-плюс”, 2004. – С.25-26.

11. Буренина Н.Б. О методике соизмерения эффективности затрат и результатов труда для строительных предприятий // Матер. всеукр. науч.-практ. конф. “Проблемы устойчивого регионального развития в условиях рыночной экономики”. - Симферополь: КАПКС, 2004. – С.78-79.

12. Буренина Н.Б. Причины экономического кризиса в строительной отрасли Крыма // Зб. наук. пр. “Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період”. - Ч.2 – Хмельницький: ХЭУ, 2005. – С.74-76.

13. Буренина Н.Б. Проблемы эффективности интенсификации деятельности предприятий разных форм собственности // Сб. науч. тр. “АЛЬЯНС НАУК: ученый-ученому”. – Том 1.- Днепропетровск: НАЦ “Эра”, 2005. – С.16-19.

14. Буренина Н.Б. Анализ финансовых результатов строительной отрасли АРК// Матер. всеукр. науч.-практ. конф. “Актуальные проблемы социально-экономического развития регионов”. – Симферополь: КГИПУ, 2005. – С.25-28.

15. Буренина Н.Б. Проблема совершенствования системы договорных цен в производстве в условиях перехода к рынку // Матер. междунар. науч. конф. “Ломоносов-2005”. - Севастополь: НЦП “ЭКОСИ-Гидрофизика”, 2005. – С.388-390.

Методичні документи:

16. Буренина Н.Б. Методические указания к выполнению курсовой работы по дисциплине “Планирование деятельности предприятий производственной сферы” для студентов специальностей 7.050107 “Экономика предприятия”. – Симферополь: КИПКС, 1999. – 20с.

17. Пушкарев Б.А., Буренина Н.Б. Методические указания к выполнению курсовой работы по дисциплине “Экономический механизм функционирования предприятия”. – Симферополь: КИПКС, 2002. – 20с. *(автору принадлежит разработка отдельных практических заданий по обоснованию эффективности деятельности предприятия в условиях рынка).*

18. Буренина Н.Б. Методические указания и контрольные задания по дисциплине “Контроллинг”. – С.: КЭИ КНЭУ, 2004. – 40с.

19. Буренина Н.Б. Методические рекомендации по оптимизации соотношения конечных результатов и издержек при планировании деятельности строительных предприятий. – Симферополь: КЭИ КНЭУ, 2005. - 40с.

Ключові слова: оптимальне співвідношення, кінцеві результати, будівельні підприємства, витрати, методи оцінки, планування, моделі ефективності, комплексний підхід.

Ключевые слова: оптимальное соотношение, конечные результаты, строительные предприятия, затраты, методы оценки, планирование, модели эффективности, комплексный подход.

Keywords: optimum correlation, eventual results, build enterprises, charges, methods of estimation, planning, models of efficiency, complex approach.

АНОТАЦІЯ

Буреніна Н.Б. Оптимізація співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні (на прикладі будівельних підприємств Криму). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.03 - економіка будівництва. - Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, 2006.

Дисертація містить теоретичні і методичні положення по оптимізації співвідношення кінцевих результатів і витрат при плануванні діяльності будівельних підприємств в умовах ринкової економіки.

У дисертації обґрунтовані і сформульовані особливості планування виробництва в умовах ринку, запропоновані висновки і рекомендації стосуються розробок по зростанню ефективності будівельних підприємств, розрахунку узагальнюючого показника ефективності виробництва, розробки методики комплексної оцінки результатів діяльності підприємств в умовах ринку, удосконалювання способу виміру приведених витрат з урахуванням ринкових відносин, виконанні оцінки інтенсифікації по показниках ефективності і по узагальнюючому інтегральному показнику інтенсифікації.

Ключові слова: оптимальне співвідношення, кінцеві результати, будівельні підприємства, витрати, методи оцінки, планування, моделі ефективності, комплексний підхід.

АННОТАЦИЯ

Буренина Н.Б. Оптимизация соотношения конечных результатов и издержек при планировании (на примере строительных предприятий Крыма). - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.03 – экономика строительства. – Киевский национальный университет строительства и архитектуры, Киев, 2006.

Диссертация содержит теоретические и методические положения по измерению затрат и результатов, обоснованию оптимального соотношения между конечными результатами и издержками при планировании деятельности строительных предприятий в условиях рыночной экономики. В работе пересмотрены существовавшие ранее методы измерения затрат и результатов, они усовершенствованы и предложены новые, характерные для рыночных условий хозяйствования. Выявлены характерные особенности планирования деятельности предприятия по оптимальному соотношению между конечными результатами и издержками в рыночных условиях хозяйствования.

Проанализированы показатели, характеризующие конечный результат производственной деятельности предприятий в условиях рыночных отношений. Процесс сближения практики и теории в области измерения результатов труда во многом зависит от дальнейшего развития рыночных отношений, от стабилизации в экономике, а также от достижений в области экономической науки.

Усовершенствована методика комплексной оценки результатов деятельности предприятия в условиях рынка, которая кроме внутренней позволяет дать внешнюю оценку эффективности работы предприятия по его конкурентоспособности.

Обоснован новый оценочный показатель – размер чистой прибыли, приходящийся на одного работника, который более реально отражает эффективность деятельности предприятия по конкурентоспособности и оказывает влияние на размер выплачиваемых дивидендов.

Выполнена оценка хозяйственной деятельности строительных предприятий АРК по показателям эффективности интенсификации производства, а также по обобщающему интегральному показателю интенсификации. Выявлены основные внешние и внутренние причины неустойчивого финансового положения предприятий. Обоснованы и предложены конкретные мероприятия, направленные на повышение эффективности их работы.

Обосновано, что в качестве важнейшего принципа, которому должны удовлетворять показатели оценки эффективности производства на современном этапе, следует принять принцип ориентации деятельности коллективов предприятий на достижение конечных результатов. В основе критерия конечной оценки достигнутого уровня эффективности труда должно быть удовлетворение нужд потребителей, то есть производство продукции, пользующейся спросом, что соответствует принципу рыночных отношений.

Предложено определять эффективность аппарата управления как долю затрат на управление в общем объеме добавленных издержек производства.

Рассмотрены методические положения измерения эффективности производства с конкретизацией показателей затрат и результатов. Выявлены основные недостатки их использования в условиях рыночных отношений. Разработан обобщающий показатель (коэффициент) эффективности производства (отношение показателя динамики производительности труда к показателю общей себестоимости продукции (видов работ)), который наименее подвержен влиянию несовершенной системы ценообразования и наиболее полно удовлетворяет требованиям о четком разграничении результатов и затрат в числителе и знаменателе. Кроме того, показатель позволяет учитывать плано-нормативную продолжительность сроков производства и реализации продукции (строительства объектов) и оптимальное (потребительское) качество продукции.

Усовершенствован метод измерения приведенных затрат в условиях рыночных отношений с расчетом получения эффекта на строительных предприятиях за счет снижения себестоимости.

С целью апробации разработанных методик комплексной оценки и обобщающего показателя эффективности выполнена бизнес-диагностика конкретных строительных фирм. Разработаны критерии оценки эффективности, выявлены ограничения положительной оценки. Выявлена зависимость между качеством выполненных работ и предоставляемых услуг и стоимостью объекта, на основе которой разработана модель расчета фактического качества выполненных строительных работ.

Ключевые слова: оптимальное соотношение, конечные результаты, строительные предприятия, затраты, методы оценки, планирование, модели эффективности, комплексный подход.

ANNOTATION

Burenina N.B. Optimization of correlation of eventual results and expenses at planning (on the example of build enterprises of Crimea). - Manuscript.

Dissertation on competition of scientific degree of candidate of economic sciences on speciality 08.07.03 - economy of building. - the Kiev national university of building and architecture, Kiev, 2006.

Dissertation contains theoretical and methodical positions on optimization of correlation of eventual results and expenses at planning of activity of build enterprises in the conditions of market economy.

In dissertation the features of planning of production in the conditions of market, the offered conclusions and recommendations relate to developments on growth of efficiency of build enterprises, calculation of summarizing index of efficiency of production, developments of method of complex estimation of results of activity of enterprises in the conditions of market, improvements of method of measuring of the resulted expenses taking into account the market relations, implementations of estimation of intensification on the indexes of efficiency and on the summarizing integral index of intensification are grounded and formulated.

Keywords: optimum correlation, eventual results, build enterprises, charges, methods of estimation, planning, models of efficiency, complex approach.